

West Bengal State University
B.A./B.Sc./B.Com. (Honours, Major, General) Examinations, 2011

PART - III
SANSKRIT — HONOURS
Paper - V

Duration : 4 Hours]

[Full Marks : 100

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.

The figures in the margin indicate full marks.

UNIT - I

(Marks : 30)

1. Translate into English or Bengali any two of the following verses : 2 × 4 = 8

- a) अग्ने॒ यं य॒ज्ञम॑ध्व॒रं
वि॒श्वतः॑ परि॒भूर॑सि ।
स इ॒च्छे॒वेषु॑ गच्छति ॥
- b) येन॒ द्यौरु॑ग्रा पृथि॒वी च॑ दृल्हा
येन॒ स्वः॑ स्त॒भितं॑ येन॒ नाकः॑ ।
यो अ॒न्तरि॑क्षे रज॒सो वि॒मानः॑ ।
कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम ॥
- c) स॒मानि॑ व॒ आकू॑तिः
स॒माना॑ हृद॒यानि॑ वः ।
स॒मानम॑स्तु वो॒ मनो॑
यथा॑ वः सु॒हास॑न्ति ॥

2. What were the possible reasons behind admitting the divinity of Agni in the Vedic period ? How has this natural phenomenon been personified in the Rgveda ? 10

OR

'अश्वस्येव जरतो वस्यस्य नाहं विन्दामि कितवस्य भोगम्' —

Narrate the state of the speaker as depicted in your text with reference to the social condition of the age.

3. Explain in Sanskrit any *one* of the following verses : 7

- a) अग्निना रयिमश्नवत्
पोषमेव दिवेदिवे ।
यशसं वीरवत्तमम् ॥
- b) मा नो हिंसीज्जनिता यः पृथिव्या
यो वा दिवं सत्यधर्मा जजान ।
यश्चापश्चन्द्रा बृहतीर्जजान्
कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥
- c) अहमेव वातं इव प्र वा -
म्यारभमाणा भुवनानि विश्वा ।
परो दिवा पर एना पृथि -
व्यैतावती महिना सं बभूव ॥

4. Write ritual notes on any *two* of the following : $2 \times 2 \frac{1}{2} = 5$

आग्नेयक्रतुः; अभिप्लवषडहः; अनुवाक्या; स्विष्टकृद्यागः; तृचविनियोगः ।

OR

Explain any *one* of the following extracts : 5

- i) अग्निमीले इति सूक्तं प्रातरनुवाक आग्नेयैक्रतौ विनियुक्तम् ।
ii) आधाने तृतीयेष्टौ प्रथमाज्यभागस्यानुवाक्या ।

OR

Comment grammatically on any *two* of the following : $2 \times 2 \frac{1}{2} = 5$

दोषावस्तः, श्रुधी, गहि, दिवेदिवे, पूर्वैभिः ।

UNIT - II

(Marks : 10)

5. a) Give a penpicture of 'The Earth' as depicted in the Bhumisūkta of the Atharvaveda. 10
- OR
- b) Translate into English or Bengali any two of the following : 2 × 5 = 10
- i) या ते रुद्र शिवा तनूरघोराऽपांपकाशिनी । तयो नस्तन्वा शन्तमया गिरिशन्ताभिचाकशीहि ॥
- ii) अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक् । अहीश्च सर्वान् जम्भयन् सर्वाश्च यातुधान्योऽधुराचीः परासुव ॥
- iii) विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाँ २ ॥ उत अनैशन्नस्य या इषव आभुरंस्य निषङ्गधिः ॥

UNIT - III

(Marks : 10)

6. a) 'चरैवेति, वै मा ब्राह्मणोऽवदत्' — Who was the speaker of 'चरैवेति' ? Whom did he advise to move on ? Was the advice carried on ? What was the outcome of the said advice ? 1 + 1 + 1 + 7 = 10
- OR
- b) Translate into English or Bengali any two the following stanzas : 2 × 5 = 10
- i) स होवाच । यावद् वै क्षुल्लका भवामो बहवी वै नस्तावन्नाष्ट्रा
भवत्युत मृत्यु एव मृत्युं गिलति कुम्भ्यां माग्रे बिभरासि ।
स यदा तामतिवर्धाऽ अथ कर्षुं खात्वा तस्यां मा बिभरासि ।
- ii) शश्वद्ध झृषऽआस । स हि ज्येष्ठं व्वर्धतेऽथेतिथीं समां तदौधु
आगन्ता तस्मा नावमुपकल्प्यौपासासै स ओध उत्थिते
नावमापद्यासै ततस्त्वा पारयितास्मीति ॥
- iii) स होवाचापीपरं वै त्वा वृक्षे नावं प्रतिबध्नीष्व तं तु त्वा
मा गिरौ सन्तमुदकमन्तश्छैत्सीद्यावद्यावदुदकं समवायात्तावत्तावदन्ववसर्पासीति ।

UNIT - IV

(Marks : 30)

7. a) What is meant by the word 'Upaniṣad' ? Determine the position of the Brhadāranyakopaniṣad in the Vedic literature. 10
- OR
- b) Discuss the causes of bondage and the means of attaining salvation in the light of the Brhadāranyakopaniṣad.

8. Translate into English or Bengali any two of the following : 2 × 6 = 12

- a) तद् यथा पेशस्कारी पेशसो मात्रामपादायान्यन्नवतरं कल्याणतरं रूपं तनुत एवमेवायमात्मेदं शरीरं निहत्याऽविद्यां गमयित्वाऽन्यन्नवतरं कल्याणतरं रूपं कुरुते, पित्र्यं वा गान्धर्वं वा दैवं वा प्राजापत्यं वा ब्राह्मं वाऽन्येषां वा भूतानाम् ।
- b) अणुः पन्था विततः पुराणो मां स्पृष्टोऽनुवित्तो मयैव ।
तेन धीरा अपियन्ति ब्रह्मविदः स्वर्गं लोकमित ऊर्ध्वं विमुक्ताः ॥
- c) स एव नेति नेत्यात्माऽगृह्यो न हि गृह्यतेऽशीर्यो न हि शीर्यतेऽसङ्गो न हि सज्यतेऽसितो न व्यथते न रिष्यति, विज्ञातारमरे केन विजानीयात् इत्युक्तानुशासनाऽसि मैत्रेय्येतावदरे खल्वमृतत्वमिति होक्त्वा याज्ञवल्क्यो विजहार ।

9. Explain in Sanskrit any one of the following : 1 × 8 = 8

- a) सविज्ञानो भवति सविज्ञानमेवान्वक्रामति । तं विद्याकर्मणी समन्वारभेते पूर्वप्रज्ञा च ।
- b) न वा अरे सर्वस्य कामाय सर्वं प्रियं भवत्यात्मनस्तु कामाय सर्वं प्रियं भवति ।
- c) स यथा दुन्दुभेर्हन्यमानस्य न बाह्याञ्छब्दाञ्छकृयाद् ग्रहणाय दुन्दुभेस्तु ग्रहणेन दुन्दुभ्याघातस्य वा शब्दो गृहीतः ॥

UNIT - V

(Marks : 20)

10. Give the padapatha of the verse in Q. 1 (a) or in Q. 3 (a). 5

11. Attempt any one of the following : 1 × 10 = 10

- a) Write a note on formation and usage of Vedic Aorist. 5 + 5
- b) Write a comprehensive note on Vedic Sandhi.
- c) Write short notes one any two of the following : 2 × 5
कम्पस्वर; प्रचय; इति ।

12. Give the corresponding Sanskrit equivalents of any five of the following words : 5

इच्छमानः; महित्वा, अश्नवत्, मध्वा, इमसि, हन्तवै, चरताभि, विश्वा, दाधार ।

West Bengal State University
B.A./B.Sc./B.Com. (Honours, Major, General) Examinations, 2011

PART - III
SANSKRIT — HONOURS
Paper - VI

Duration : 4 Hours]

[Full Marks : 100

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.

The figures in the margin indicate full marks.

UNIT - I

(Marks : 25)

1. Write an explanatory note on the varieties and utility of forts in ancient India. Which fort was best suited for monarchy from the viewpoint of safety ? 10

OR

Discuss the various types of Vyasana. Compare the severity of Vyasanas in the light of Manu's analysis. 6 + 4 = 10

OR

Mention the षड्गुण and write a short note on their application according to Manu. 10

2. Translate any one of the following verses into English or Bengali : 5

a) तस्य सर्वाणि भूतानि स्थावराणि चराणि च ।

भयाद् भोगाय कल्पन्ते स्वधर्मान् चलन्ति च ॥

b) यथाल्पाल्पमदन्त्याद्यं वार्योकोवत्सषट्पदाः ।

तथाल्पाल्पो ग्रहीतव्यो राष्ट्राद्राज्ञाद्विकः करः ॥

3. Explain in Sanskrit any one of the following verses : 7

- a) यस्य प्रसादे पद्मा श्रीर्विजयश्च पराक्रमे ।
मृत्युश्च वसति क्रोधे सर्वतेजोमयो हि सः ॥
- b) त्रैविद्येभ्यस्त्रयीं विद्याद् दण्डनीतिञ्च शाश्वतीम् ।
आन्वीक्षिकीञ्चात्मविद्यां वार्त्तरम्भांश्च लोकतः ॥

4. Write short notes on any one of the following : 3

ब्राह्मसंस्कारः, जाङ्गलः, तौर्यत्रिकम्, गुल्मः ।

UNIT - II

(Marks : 25)

5. What is इन्द्रियजय ? Explain its utility. Describe the code of conduct of a राजर्षि as advised by Kautilya. 2 + 2 + 8 = 12

OR

Name the different classes of दूतs (envoys), mentioned by Kautilya. Narrate his views on their conduct and activities in a foreign court. 4 + 8 = 12

6. Translate into Bengali or English any one of the following passages : 7

- a) सांख्यं योगो लोकायतं चेत्यान्वीक्षिकी । धर्माधर्मौ त्रय्याम् । अर्थानर्थौ वार्त्तायाम् । नयापनयौ दण्डनीत्याम् । बलाबले चैतासां हेतुभिरन्वीक्षमाणान्वीक्षिकी लोकस्योपकरोति, व्यसनेऽभ्युदये च बुद्धिमवस्थापयति, प्रञ्जावाक्यक्रियावैशारद्यं च करोति ।
- b) भक्तिरेषा न बुद्धिगुणः सङ्ख्यातार्थेषु कर्मसु नियुक्ता ये यथादिष्टमर्थं सविशेषं वा कुर्युस्तानमात्यान् कुर्वीत, दृष्टगुणत्वादि'ति । 'न इति कोणपदन्तः । अन्यैरमात्यगुणैरयुक्ता ह्येते । पितृपैतामहानमात्यान् कुर्वीत, हृष्टावदानत्वात् ।

7. Write short notes on any two of the following : 2 x 3 = 6

आन्वीक्षिकी, योगक्षेमः, लोकायतः, छायानालिका ।

UNIT - III

(Marks : 25)

8. What is व्यवहार ? What are its constituents ? Describe fully. Are all the constituents essential for each suit ? 3 + 2 + 7 = 12

OR

Do you think that possession is always a source of right ? Discuss after Yājñavalkya.

2 + 10 = 12

OR

Name, after Yājñavalkya, the different kinds of sons. Do all of them have equal rights in their paternal property ? 12

9. Explain with reference to the context any one of the following : 7

- a) स्मृत्याचारव्यपेतेन मार्गेणाधर्षितः परैः ।
आवेदयति चेद् राज्ञे व्यवहारपदं हि तत् ॥
- b) ऋणं लेख्यकृतं देयं पुरुषैस्त्रिभिरेव च ।
आधिस्तु भुज्यते तावद् यावत् तत्र प्रदीयते ॥

10. Write short notes on any two of the following : 2 × 3 = 6

कुटसाक्षी, स्त्रीधनम् , निधिः, वृद्धिः ।

UNIT - IV

(Marks : 25)

11. Answer any one of the following questions : 1 × 10 = 10

- a) Give an account of मनुस्मृति. State its importance in the ancient Indian society.
- b) Discuss the mutual relationship of धर्मसूत्र and धर्मशास्त्र. Narrate their similarities and differences.
- c) Give an account of the याज्ञवल्क्यस्मृति with special reference to its importance as an authority of Hindu law.

12. Write short notes on any *three* of the following :

3 × 5 = 15

- a) The concept of धर्म ।
  - b) विज्ञानेश्वरः ।
  - c) रघुनन्दनः ।
  - d) शूलपाणिः ।
  - e) नीतिशास्त्र by भर्तृहरिः ।
-

West Bengal State University
B.A./B.Sc./B.Com. (Honours, Major, General) Examinations, 2011

PART – III
SANSKRIT — HONOURS
Paper - VII

Duration : 4 Hours]

[Full Marks : 100

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.

The figures in the margin indicate full marks.

UNIT - I

(Marks - 70)

1. यथेच्छमेकतरस्य उत्तरं प्रदेयम् — 10
  - a) कर्मप्रवचनीयमधिकृत्य कश्चन निबन्धो विरचनीयः ।
  - b) अव्ययीभावसमासस्वरूपं सोदाहरणमालोचनीयम् ।
2. स्वाभिमतं सूत्रत्रयं व्याख्येयम् — 3 × 5 = 15
  - a) अकथितं च
  - b) ध्रुवमपायेऽपादानम्
  - c) विभाषा गुणेऽस्त्रियाम्
  - d) तत्र तेनेदमिति सरूपे
  - e) चार्थे द्वन्द्वः
  - f) उपपदमतिङ् ।
3. अधोलिखितेषु स्वाभिमतं द्वयोः तात्पर्यं विस्पष्टं लेखनीयम् — 2 × 6 = 12
  - a) परिमाणमात्रे द्रोणो व्रीहिः ।
  - b) कर्म इत्यनुवृत्तौ पुनः कर्मग्रहणमाधारनिवृत्त्यर्थम् ।
  - c) प्रतिपदविधाना च षष्ठी न समस्यते ।
  - d) वंशो द्विधा-विद्यया जन्मना च ।

4. अधोदत्तेषु यथाभिमतं त्रितयस्य व्याकरणसम्पत्ता टीका रचनीया । सर्वत्र यथोचितमुदाहरणं देयम् — $3 \times 5 = 15$

- प्रातिपदिकार्थः
- उपसर्जनम्
- अधिकरणम्
- भाणितपुंस्कः
- एकशेषः
- करणम् ।

5. अधोरेखाङ्कितानां पदानां यथेष्टं त्रितयस्य ससूत्रं सकारणविभक्ति प्रयोगसार्थक्यं निर्णयम् — $3 \times 2 = 6$

- अक्षान् दीण्यति
- नाहं त्वां तृणाय मन्ये
- अधीती व्याकरणे
- दन्तयोर्हन्ति कुञ्जरम्
- गोषु कृष्णा बहुक्षीरा
- ग्राममजां नयति ।

6. अधोनिर्दिष्टपदेषु चतुर्णां पदानां समाससूत्रोल्लेखपूर्वकं पदसाधनं यथायथं व्याख्येयम् — $4 \times 3 = 12$

- इक्षुच्छायम्
- पञ्चगु
- सप्तशती
- अहिनकुलम्
- राजपथः
- परोक्षम्
- मुखचन्द्रः ।

UNIT - II

(Marks 30)

7. Answer any *two* of the following questions : 2 × 10 = 20
- a) What is meant by the term 'Indo-European language' ? Write a comprehensive essay on "Indo-European family of languages". 2 + 8
- b) Write a critical note on the affinities between Vedic Sanskrit and Avesta.
- c) Give an analytical study on the origin of writing in India.
- d) What is phonetic law ? Explain Grimm's law with proper illustrations. 3 + 7
8. Write short notes on any *two* of the following : 2 × 5 = 10
- a) Assimilation
- b) Ablaut
- c) Cerebralisation
- d) Accent
- e) Epenthesis.
-

West Bengal State University
B.A./B.Sc./B.Com. (Honours, Major, General) Examinations, 2011

PART - III
SANSKRIT — HONOURS
Paper - VIII

Duration : 4 Hours]

[Full Marks : 100

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.

The figures in the margin indicate full marks.

UNIT - I

1. अधस्तनेषु त्रयाणां प्रश्नानामुत्तरं प्रदेयम् : 3 × 12 = 36
- a) तेजसः लक्षणं प्रतिपदव्यावृत्तिपूर्वकं प्रतिपादनीयम् । कतिविधं तत्तेजः ? सोदाहरणं प्रतिपादनीयम् । सुवर्णस्य तैजसत्वे किं मानम् ? 3 + 1 + 3 + 5
- b) किं नाम सामान्यम् ? किं तस्य लक्षणम् ? का च प्रतिपदव्यावृत्तिः ? कति तस्य भेदाः ? सामान्यं कुत्र कुत्र वर्तते ? सामान्यस्वीकारे का युक्तिः ? 1 + 2 + 3 + 3 + 1 + 2
- c) कारणलक्षणं निरूप्य भेदः प्रदर्शनीयः । 5 + 7
- d) अतिव्याप्त्यादिदोषनिराकरणपूर्वकं द्रव्यलक्षणं विवृतताम् । द्रव्याणां नामानि उल्लिख्य तमसोऽतिरिक्तद्रव्यत्वं सम्भवति न वेति तर्कसंग्रहकाररीत्या विशदीक्रियताम् । 3 + 2 + 2 + 5
- e) का नामानुमितिः ? अनुमितिकरणस्य अनुमानस्य कति भेदाः वर्तन्ते ? कानि पञ्चावयववाक्यानि ? तेषां स्वरूपं प्रयोजनञ्च निरूप्यताम् । 3 + 1 + 2 + 3 + 3

2. अधोलिखितेषु प्रश्नद्वयं समाधेयम् :

2 × 12 = 24

a) अधस्तनेषु द्वयोः व्याख्या संक्षेपतः करणीया —

2 × 6

i) आत्मा

ii) वाक्यम्

iii) विशेषः

iv) मनः

v) वायुः ।

b) निम्नोक्तेषु यूथद्वयस्य भेदः प्रदर्शनीय —

2 × 6

i) संयोगः समवायश्च ।

ii) प्रागभावः ध्वंसाभावः च ।

iii) सविकल्पकप्रत्यक्षं निर्विकल्पकप्रत्यक्षञ्च ।

iv) पक्षः विपक्षश्च ।

c) अधोलिखितेषु द्वयोः व्याख्या कार्या —

2 × 6

i) व्याप्तिविशिष्टपक्षधर्मताज्ञानं परामर्शः ।

ii) एकत्वादिव्यवहारहेतुः संख्या ।

iii) व्याप्यारोपेण व्यापकारोपः तर्कः ।

iv) साध्याभावव्याप्तौ हेतुर्विरुद्धः ।

d) अधस्तादुल्लिखितेषु द्वयोः प्रामाण्यं निरूप्यताम् —

2 × 6

i) अयमश्वः गोत्वात् ।

ii) बहिरनुष्णः द्रव्यत्वात् ।

iii) हृदो बहिमान् धूमात् ।

iv) शब्दो गुणश्चाक्षुषत्वात् ।

v) पर्वतो बहिमान् प्रमेयत्वात् ।

UNIT - II

3. Answer any *one* of the following questions : 1 × 12 = 12
- (a) Discuss the सांख्य theory of सत्कार्यवाद.
- (b) Describe the nature of salvation according to *Bauddha*.
- (c) Discuss the न्याय theory of प्रमाणs.
4. Write short notes on any *four* of the following : 4 × 5 = 20
- (a) श्रुतिप्रस्थान
- (b) समाधि
- (c) सौत्रान्तिक School of Buddhist Philosophy
- (d) जीवन्मुक्ति
- (e) चार्वाक ethics
- (f) अष्टाङ्गयोग
- (g) कणाद
- (h) क्षणिकतावाद ।
5. Answer any *eight* of the following : 8 × 1 = 8
- (a) Who wrote तत्त्वचिन्तामणि ?
- (b) What is निर्जरा ?
- (c) What is soul in चार्वाक view ?
- (d) Which of the Indian Philosophy is called सेश्वर सांख्य ?
- (e) What is पञ्चक्लेश in योग Philosophy ?
- (f) Who wrote मीमांसासत्र ?
- (g) Who propounded अचिन्त्यभेदाभेदवाद ?
- (h) Who wrote भामती ?
- (i) What is त्रिरत्न in Buddhist Philosophy ?
- (j) What is पूद्गल ?
- (k) Who is the author of सर्वदर्शनसंग्रह ?